

3 мірам і любоўю праз усё жыццё

У свеце ўсё падзяляецца на дзве супрацьлегласці: мір і вайна, свято і цемра, сяброўства і здрадніцтва, жыццё і смерць, дабро і зло, любоў і нянавісць... Я так думаю, што жыццёвы шлях майго прадзядулі Сцепанчука Мікалая Іванавіча заўсёды ставіў яго перад выбарам паміж першым і другім.

Мір... Канечне, прадзед хацеў жыць у мірнай краіне, у міры з людзьмі, з мірам на сэрцы. Хацеў разам з жонкай Ганнай у міры гадаваць свайго чатырохгадовага сына Шуру і гадалую дачушку Кацю. Фашысты не спыталі аб тым, чаго хацеў мой прадзед. Вайна застала яго ў Брэсцкай крэпасці, дзе ў той час ён быў на зборах. Гэта потым мы ўбачым фільм «Брэсцкая крэпасць», а калі дзед Мікола расказваў сваім унукам пра тое, што напярэдадні вайны Савецкі Саюз мяняў эшалоны пшаніцы на вугаль (пад вугалем сядзелі немцы); што сказалі пачысціць пушкі, а затво-

ры не ставіць; што адбой заўсёды быў у 22.00, а ў той вечар фільм круцілі да 24.00, — мае бацькі, цёткі і дзядзкі сумняваліся ў праўдзівасці яго слоў. Аказалася, дарэмна!..

Свято... Для прадзядулі яно закончылася 22 чэрвеня. Апрытомнеў у поўнай цемры, хоць і столі над ім не было і вокны ўсе выбіты, але не стала ад гэтага відней, бо вакол былі пакалечаныя трупы тых, з кім ён яшчэ ўчора веў размовы. Нічога не чуе... Кантузаны прадзед Мікола трапляе ў палон...

Сапраўднае мужчынскае сяброўства... З чаго яно пачынаецца? Можна, з шыняля? Калі адзін шынель пад трыма салдатамі, другі ў скатачку пад галавой, а трэцім яны накрыты. А тут жа спацыруюць рускія афіцэры разам з нямецкімі, глядзяць на палонных, тыкаюць пальцамі, крываць вусны ва ўсмішчы, размаўляюць панямецку. Здрадніцтва побач. З надыходам восені ад голаду і холаду сталі палонныя масава паміраць.

Жыццё — бясцэнны дар. А калі ты малады, здаровы, так хочацца жыць! А ці ёсць выбар? У лагеры ўсіх чакала немінучая пагібель, а вось украінцаў забіралі немцы і некуды адвозілі. Было не было — і мой прадзед са сваім сябрам называюць сябе ўкраінцамі. Давезлі «ўкраінцаў» да мяжы і адпусцілі. Вось з гэтым сябрам (ён потым жыў у Дабучыне) падтрымліваліся адносінны ўсё жыццё. Вярнуўся прадзед Мікола ў вёсачку Зубачы да сваёй сям'і...

Амаль адразу солтус-аднавясковец парэкамендаваў фашыстам яго кандыдатуру на паліца. Што было рабіць? Прадзед накіроўваецца ў Пружаны для навучання. Следам за ім, узяўшы торбу са шматком сала і літрам самагонкі, імчыцца мая прабабуля Ганна. Адзін з дактароў падказвае прадзеду: «Трэба быць цалкам глухім (слых да прадзядулі Міколы пасля кантузіі часткова вярнуўся — В.Г.), тады цябе не возьмуць у палі-

цаі». Усё зразумеў бывалы салдат. Таму, калі нямецкі доктар, уважліва паглядзеўшы на чалавека, прамовіў: «Подожди ближе!» — прадзед застаўся стаяць на месцы, быццам не пачуў. Фашыст падыходзіць — удар неймавернай сілы збівае прадзеда з ног. Другі канваір падымае пацярпелага, а ў гэты час доктар гучна мовіць: «Иди домой!»

Колькі разоў я, праўнучка, вяртаюся думкамі ў далёкі сорака першы і не магу зразумець, як гэта наш прадзядуля застаўся стаяць на месцы. Так наш дарагі чалавечак апынуўся зноў дома. Дапамагаў партызанам, пакуль у 1944-м яго не прызвалі ў Чырвоную Армію. Ваяваў у палку разам з сібіракамі. Калі загінуў повар, салдатам задалі пытанне: «Колькі неабходна вады і солі на роту?» Адказ даў прадзед: «Сто літраў вады і кілаграм солі». З гэтага часу прадзядуля карміў аднапалчан.

Вестку аб Перамозе пачуў ужо ў Берліне. Здарылася так, што іх полк застаўся нарыхтоўваць для патрэб арміі сена на нямецкіх землях. Тут у прадзядулі ўзніклі блізкія ўзаемаадносінны з жанчынай-немкай. Ад сваіх родных я чула, што яна дужа прасіла застацца майго прадзеда з ёю ў Германіі, гаворачы пра тое, што ім там будзе лепей жыць. Казала, каб прадзед забіраў сваю «швэстэр» і яе «цвайкіндэр». Не ведала яна, што не «швэстэр», а жонка і дзетка чакалі мужа дахаты. На развітанне дала яму для «пляменнікаў» два паліто, якія сама пашыла за ноч...

Так, мой прадзед не здзейсніў ніякага подзвігу ў гады вайны, але, скажыце, хіба не подзвіг праз усё жыццё ў такім рытме з дня ў дзень несці накіраваны лёсам крыж? Вера ў Бога, уменне слухаць Яго, што Ён гаворыць праз жыццёвыя абставіны, праз іншых людзей, праз голас унутранага сумлення зрабіла майго прадзеда мужным і адначасова цяплівым, які ўмеў браць адказнасць

на сябе і быць пры гэтым дужа паслухмяным. Наўменне тварыць зло, жаданне пры любых абставінах прытрымлівацца маральных прынцыпаў, жыць у гармоніі з уласным сумленнем, дарыць цеплыню сэрца тым, хто побач, — гэта прыклад, як трэба жыць нам, яго нашчадкам.

Вельмі шкада, што не толькі вайна была страшным выпрабаваннем для нашага дарагога ветэрана. І далей лёс прымушаў салдата Вялікай Айчыннай здаваць экзамены на мужнасць і стойкасць. Двойчы гарэў дом; давялося два гады займаць пасаду старшыні калгаса, які ў хуткім часе пасля вайны быў арганізаваны на тэрыторыі вёскі; пасля пажару трапіў у бальніцу — моцна абгарэў, калі ратаваў няхітры сялянскі скарб. Калі выйшаў, быў ужо толькі конюхам у тым жа калгасе; пахаваў адну жонку, потым другую; пахаваў здаравяка-сына, якому не было і сарака пяці гадоў; у 1999 годзе не стала яго дачкі, маёй бабулі. Прадзед Міколу даглядалі ўнукі. Дзядзька Віця расказваў мне, як аднойчы ён вырашыў адвезці ўжо зусім старэнькага дзядулю ў Брэсцкую крэпасць. Яго здзіўленню не было межаў, калі дзядуля раптам стаў яму расказваць пра тыя жудасныя падзеі так, быццам адбыліся яны толькі ўчора. Знікла некуды стомленасць у хворых нагах, калі ішоў ён па каменных сцяжынках мемарыяла і паказваў унуку, дзе паўзлі хлопцы па ваду, адкуль прыцэльна страчыў кулямёт. Дзядуля гаварыў, а вусны яго паздрадніцку дрыжалі, у вачах стаялі слёзы. Гэта былі слёзы радасці і горычы адначасова. Мужны салдат, які грудзмі стаў на абарону сваёй Бацькаўшчыны, плакаў, не саромеючыся нікога, і быў па-дзіцячы безабаронным! У дзядзькі таксама выступілі слёзы. Так хацелася прыціснуць дзядулю да сябе і проста пражыць гэтыя кранальныя хвіліны разам з ім!

А як прыемна быў здзіўлены ён, калі да дзядулі, які прысеў на лаўку трошкі адпачыць, раптам сталі падыходзіць зусім незнаёмыя людзі і кажаць: «Спасибо, отец, за Победу!» Шчаслівыя закаханыя, якія гулялі ў крэпасці, падарылі ветэрану кветкі. Я ганаруся гэтымі маладымі людзьмі!

А цёця Галена, унучка прадзеда Міколы, успамінала, як дзядуля ішоў на сваё апошняе свята Перамогі (машына, якая павінна была прыехаць па ветэрана, затрымлівалася па тэхнічных прычынах): «...дробнымі крокамі, часта спыняючыся, але з горда ўзнятай галавой ішоў салдат-пераможца, які адстаяў мір і шчасце для сваіх нашчадкаў. Кожны крок даваўся яму ўжо з цяжкасцю, але ён ішоў, як тады, у сорака пятым. Ішоў, каб дайсці, каб гнаць фашысцкую нечысць з роднай зямлі... Каля яго ішла я і ганарылася, што менавіта я яго ўнучка!» Яшчэ цётка Галена казала, што дзед з вялікім змірэннем, з малітваю прымаў усе нягоды жыцця. Кожны раз, калі ён садзіўся есці, — хрысціўся, уставаў з-за стала — хрысціўся. Была ў яго свая такая малітва: «Дзякуй Богу і вам, што нагатовілі нам!»

У дзядулі была і свая жыццёвая філасофія. Ён лічыў, што чалавеку нельга доўга жыць мінулымі нягодамі, што жывыя павінны думаць пра жывое. Ён заслужыў у Бога: памёр на сваіх нагах, у здаровым розуме.

Пражыў прадзядулю 94 гады. 16 студзеня 2004 года ён паабедваў, прылёг і заснуў. Назавсёды... Ён спіць, а я ўдзячная яму, што расту шчаслівым, свабодным чалавекам. Я магу, прагнуўшыся на золку, убачыць празрыстыя кропелькі дажджу на галінках дрэў, прабегчы басаноў на зялёнай роснай траве, прыкласці да твару жоўтыя кляновы ліст, прайсці па цнатліва-белым снезе. Я пастараюся зрабіць усё, каб быць годнай светлай памяці майго прадзеда.

